

Eesti Kohtunike Ühing

Hr Villem Lapimaa
E-post: villem.lapimaa@kohus.ee

Teie 23.04.2024

Meie 13.03.2024

Eesti Kohtunike Ühingu arvamus kohtute arengukava projektile

Eesti Kohtunike Ühing (EKOÜ) tänab võimaluse eest esitada arvamus kohtute arengukava projektile.

Ühtse kohtu loomise ettepanek

Esmalt osundab EKOÜ, et arengukava kõige olulisemaks ja paraku kõige problemaatilisemaks osaks on viide senise nelja maakohtu asemel ühe maakohtu loomisele ning senise kahe ringkonnakohtu asemel ühe ringkonnakohtu loomisele.

Toetame selle ettepaneku osas kohtute kollektiivseid pöördumisi justiitsministrile ja Riigikohtu esimehele, milles taotletakse ettepanekust loobumist. Nõustume, et enne, kui see protsess saab kindlad raamid ja väljundi, tuleb arvestada kohtunike kui asjast kõige lähemalt puudutatud isikute seisukohti.

EKOÜ hinnangul ei ole kohtusüsteem sellisteks kardinaalseteks muutusteks valmis ning me ei toeta ettepanekut. Arengukavas viidatud eesmärged on võimalik saavutada teiste meetmetega ning ühe kohtu loomine ei suurenda kohtusüsteemi efektiivsust. Töökoormusega seotud küsimuste lahendamisel tuleb pigem kaaluda kohtualluvuse sätete muutmist. Samuti oleme seisukohal, et juhtimise koondumist tuleks kohtusüsteemis vältida, sest see võib osutada ohuks kohtute sõltumatusele. Mitmete väiksemate kohtute juhtimine on efektiivsem ühe suure kohtu juhtimisest.

EKOÜ muud ettepanekud arengukava osas

1) Arengukavas on kohtusüsteemi ühe peamise eesmärgina viidatud õigusemõistmise kiirusele. *EU Justice Scoreboard 2023* andmetel¹ on Euroopas Eesti kohtusüsteem kiiruselt tsiviil- ja kriminaalasjade lahendamisel esimese kuue liikmesriigi hulgas ning haldusasjade lahendamisel esimese nelja hulgas. Kui aga arvestada riigi kulutusi ühe elaniku kohta, on Eesti kohtusüsteem kuue viimase liikmesriigi hulgas². Seega on Eesti kohtusüsteem juba Euroopas üks kiiremaid ja efektiivsemaid.

Kohtute arengukava rõhutab kiiruse suurendamist eraldi ühe olulisema eesmärgina, kuid võimalikul ressursside kärpimisel või kohtunike kohtade täitmata jätmisel on sellise

1 Justice Scoreboard 2023 factsheet - https://commission.europa.eu/document/download/761b21d3-8adf-41db-8e06-2df8d150d5e9_en?filename=scoreboard-factsheet-v2.pdf (13.05.2024)

2 Justice Scoreboard 2023 factsheet - https://commission.europa.eu/document/download/0229614c-dd4d-485e-8fc5-5462904bd25b_en?filename=scoreboard_factsheet-quantitative-v4.pdf (13.05.2024).

eesmärgi seadmine problemaatiline ja mittetäidetav. EKoÜ hinnangul ei peaks kohtumenetluste senisest suurem kiirendamine olema märgitud arengukava peamiste eesmärkide hulgas. Sellise eesmärgi rõhutamine suurendab põhjendamatult veelgi kohtunike töökoormust.

2) Õigusemõistmise korraldamist, kohtu juhtimist ja haldamist puudutavas osas on alaeesmärkide punktis 7 mainitud lisatasu maksmist täiendavate ülesannete täitmise eest. Arengukavast ei nähtu, milliste ülesannete eest ning millisel põhjusel soovitakse tulevikus kohtunikule lisatasu maksta. EKoÜ hinnangul vajavad kriitiliselt parandamist hoopis kohtunike sotsiaalsed tagatised ning arengukava üheks eesmärgiks võiks seada kohtunike sotsiaalsete tagatiste taastamist. See eesmärk aitaks väärtustada kohtuniku ametikohta ning muuta kohtuniku töö senisest atraktiivsemaks.

Sama alaosa punktis 8 on leitud, et tulevikus asutakse jälgima kohtuniku töö kvaliteeti süsteemselt, kuid arengukavast ei ole võimalik järeldada, mida on silmas peetud kohtuniku töö kvaliteedi all ning kes hakkab seda süsteemselt ehk pidevalt jälgima väljaspool menetlusnormides ette nähtud edasikaebe võimalusi. EKoÜ osundab, et Eesti kohtusüsteemis puuduvad meetodid või standardid kohtunikutöö hindamiseks. Lisaks on viited kvaliteedi hindamisele vastuolus arengukava personali puudutavas osas märgitud tagasisidestamise ettepanekutega.

3) Õigusemõistmise korraldamist, kohtu juhtimist ja haldamist puudutava osa meetmete raames toetab EKoÜ ettepanekut analüüsida võimalusi kohtuasjade üleriigiliseks jagamiseks. Ühtse kohtu loomise ettepanekuid EKoÜ ei toeta ning leiab, et selline idee on ka vastuolus sama alaosa punktis 4 toodud eesmärgiga tagada igapäevase õigusemõistmise mõistlik kättesaadavus. EKoÜ peab võimalikuks, et töökoormuse ebaühtlasest jaotumisest tingitud probleeme on saab lahendada läbi kohtualluvuse sätete muutmise (eelkõige haldusasjades).

EKoÜ ei toeta samas alaosas toodud ettepanekuid üldkogude rolli vähendamiseks. EKoÜ on vastu kohtute sisedemokraatia vähendamisele. Leiame, et kohtute üldkogude rolli tuleb hoopis suurendada kõikides küsimustes. Üldkogude eestseisuste loomist ebavajaliku bürookraatliku struktuurina me ei toeta. Osakondade loomine kohtutes peab endiselt jääma üldkogude pädevusse. Kohtute üldkogud koosnevad kohtunikest, kes on juba ainuüksi nende ametist tulenevalt kõrgete teadmistega isikud, kes ise isiklikult kannavad vastutust üldkogude otsuste tagajärgedest eest. EKoÜ on veendumusel, et kohtute juhtimine peab olema seotud võimalikult vähese bürookraatiaga ja olema kohtunikele lähedal.

Leiame, et tööjaotusplaanide koostamise põhimõtteid ei ole mõistlik lisada arengukavasse, sest see vähendab oluliselt kohtute paindlikkust. Tööjaotusplaanide koostamise põhimõtete otsustamine peab jääma kohtute üldkogude pädevusse.

Arengukavas nähakse meetmena ette jõudluse arvestamist eelarvestamisel. EKoÜ toetab ettepanekut lisada ressursse nendesse kohtutesse, kus tekivad jõudlusega seotud probleemid. Kohtuniku töö kvaliteedi hindamise süsteemi loomist EKoÜ eelviidatud põhjustel ei toeta ning leiab, et kohtunike töö sisu arvestades võiks võimalik olla vaid edasiviiv tagasisidestamine.

4) Tõhusat kohtumenetlust puudutavas arengukava osas on EKoÜ hinnangul kohalt märgitud alaeesmärgiks kiire kohtumenetlus. Eelviidatud andmeid arvestades on Eesti kohtusüsteem juba praegu kiire ning menetluste veelgi suuremat kiirenemist ressursside piiratuse olukorras saavutada ei ole võimalik.

Ühtlasi leiame, et tõhusa kohtumenetluse alaosas kirjeldatud meetmed, näiteks menetlusplaanide kohustuslik koostamine ja elluviimine, ei too kaasa menetluste kiirenemist. Menetlusplaanide koostamist ei saa muuta kohustuslikuks kõikides menetlustes,

sest tegu on pigem bürookraatliku meetmega. Menetluste kiirendamiseks on selle asemel vaja tagada vajalikud koolitused ning toetada kohtunike omavahelise oskusteabe vahetamist.

Samas alaosas ei ole EKoÜ hinnangul arengukavasse sobivaks meetmeks selgitamiskohustuse täitmise parandamine, sest on ebaselge, milles seisnevad selgitamiskohustuse osas puudused ja kuidas seda soovitakse parandada. Selgitamiskohustust puudutavat kohtupraktikat peaks pigem kujundama Riigikohus läbi oma lahendite.

Tsiviilkohtumenetluste osas ei ole selge arengukavas märgitud meede, milles soovitakse võimaldada meeskonnatööd. Sellest ei ole mõistetav, kas edaspidi peaksid tsiviilasju kõigis kohtuastmetes lahendama ühe kohtuniku asemel kolleegiumid. EKoÜ juhib tähelepanu, et asja lahendava kohtu koosseis peab olema menetlusosalistele teada ning kohtuasja lahendamisele ei saa kaasata koosseisu väliseid isikuid, kes ei ole menetlusosalistele teada.

EKoÜ peab vajalikuks meetmeks tsiviilkohtumenetluste osas viidatud vajadusele kõrvaldada põhjendamatud mõistliku töökorralduse takistused, kuid arusaamatu on, miks sarnaste takistuste kõrvaldamist ei peeta vajalikuks halduskohtumenetlustes ja kriminaalmenetlustes.

5) Digitaliseerimist puudutavas arengukava osas leiame, et punktis 2 toodud alaeesmärki, mille kohaselt asendatakse senine sekretäritöö ja tõlgitöö vähemalt põhiosas tehisintellektiga, on võimalik saavutada üksnes siis, kui on välja töötatud kõik toimivad süsteemid kõigi sekretäride ja tõlkide ülesannete täitmiseks. Meetmetena kavandatav eesmärk istungite automaatse videosalvestamise kohta võiks olla pigem võimalus, mitte kohustus ning videosalvestamine ei peaks kaasa tooma kohtuniku töö alusetut kontrollimist.

Austusega

(allkirjastatud digitaalselt)

Anu Uritam

Eesti Kohtunike Ühingu esimees